

171/2 VASSDRAG TIL HELLEMØFJORD

FYLKE: Nordland

Kommune: Tysfjord og Hamarøy

Nedbørfelt: 250 km²

Toppunkt: 1374 m o.h.

Utløpspunkt: 0 m o.h.

Marin grense: 100 m o.h.

Kraftpotensial: 265 GWh (60 GWh)

SP-kategori: III

Økonomiklasse: 4 (2)

Naturgeogr. region: 43b

Objektet omfatter tre vassdrag som drenerer til indre deler av Hellemofjorden som igjen er den innerste delen av Tysfjorden.

Klimaet er subkontinentalt. Årsnedbøren er i størrelsesorden 1500 mm i østlige deler, noe mindre i vest.

Stabburselva med utløp ved Hellemobotn, innerst i fjorden, er det største vassdraget med et felt på 175 km². Det består av to grener, Stabburselva og Sørrelva, som renner sammen like før utløp i sjøen og som begge har sine kilder i Sverige. Sørrelva ligger som navnet tilsier i sør, og drenerer et like stort felt som Stabburselva i nord. Fra sitt utspring i et lite fjellvann på svensk side innenfor Padjelanta nasjonalpark renner elva i en åpen og vid dalbunn mot nordvest for seinere å dreie svakt mot nordøst. Dalsidene skrår ned mot dalbunnen fra topper som er mer enn 1000 m o.h. Elva danner et spennende løpsmønster med en rekke mindre ferskvannslokalteter i eller med nær tilknytning til elva. Før samløp med Stabburselva mottar den elva fra Huittagj!vri i nordvest. Dette er en av de største innsjøene i området med et areal på i overkant av 2 km². Stabburselva i øst består av to grener som også begge har sitt utspring i Sverige. Amasvakkejavri (3,2 km²) og Hievstenjavri (2 km²) er to store innsjøer som ligger henholdsvis i den østlige og den vestlige grenen. I motsetning til Sørrelva har Stabburselva et jevnere fall fra kilde til utløp. Fra de to vannene faller elvene i to etapper ned til den vide og flate dalbunnen som ligger innenfor Hellemobotn. Sørrelva og Stabburselva renner i hver sin side av dalbunnen før samløp, ca 500 m før utløp i sjøen.

Vest for Sørrelva ligger det nest største av de tre vassdragene med et areal på 39 km². Vasjaelvas felt er langt og smalt og renner fra sør mot nord med utløp i Hellemofjorden drøye 10 km fra Hellemobotn. Nedbørfeltet er karakterisert ved at innsjøer fyller opp den vide og flate dalbunnen i hovedvassdraget. Rombovatnet ligger lengst i sør og er omgitt av relativt slake fjellsider. Fra dette vannet faller elva 126 m til Øvre, Midtre og Nedre Rombovatnet som kun er atskilt av korte elvestubber og som til sammen fyller 6 km² av dalbunnen. Langs vestsiden av vannet går steile fjellsider helt ned til vannet. Midtre Rombovatnet er størst med et areal på 1,1 km². Fra det siste vannet, som ligger 454 m o.h. faller elva først ned i en botn, seinere ned til utløp i fjorden.

Det siste vassdraget har et nedbørfelt på bare 6 km² og ligger inneklemt mellom Sørrelva og Vasjaelva. Giellaj!vri med et areal på 0,4 km² ligger sentralt i feltet og blir drenert nordover til Hellemofjorden med utløp ca 7 km fra Hellemobotn.

Stabburselva drenerer en berggrunn som består av den tungt forvitrelige Tysfjordgranitten. Det samme er tilfelle med østlige deler av Vasjaelva, men her går det et skille idet berggrunnen på vestsiden av de tre nederste Rombovatna består av glimmerskifer og glimmergneis.

Berggrunnen gjenspeiler også forskjeller i vegetasjon. På Tysfjordgranitten er lømassedekket tynt eller mangler helt og vegetasjonen er fattig. Furu og bjørk er de vanligste treslagene. Barskogen går opp til ca 200 m o.h., mens bjørkeskoggrensen går ved ca 400 m o.h. Skogen domineres av blåbær-

fjellbjørkeskog. Langs vestsiden av de tre nederste Rombovata finnes stedvis noe rikere vegetasjon med blant annet bjørkeskog av storbregne-, lågurt- og høgstaudentype.

Med unntak av Hellemobotn der det er noen hus og ca 20 hytter må området karakteriseres som uberørt.

Naturfaglige verdier

Området karakteriseres som et av de mest urørte som vurderes i Verneplan IV-sammenheng i Nordland. Det er derfor et godt egnet referansevassdrag for vassdrag som ligger på den tungt forvitrelige Tysfjordgranitten. Også i typesammenheng er det et interessant objekt. Ved å inkludere Vasjaelva blir overgangen til de mer skifrige og næringsrike bergarter i vest ivaretatt. Det er foreslått opprettet en nasjonalpark i indre Tysfjord som vil omfatte de aktuelle vassdragene. Objektet grenser opp til en større nasjonalpark i Sverige, og et eventuelt vern vil utvide nasjonalparken med et kystnært område. Området har meget stor naturfaglig verneverdi.

Geofag

Karakteristisk er de paleiske trekk med de avrundede fjellformasjonene og de slake dalene. Dalene bærer lite preg av fluvial erosjon. Granittens parallelstruktur er meget utbredt og lager et helt spesielt trappetrinnformet landskap som er særlig utbredt i Ruonasdalen. Området er meget sentralt for studier av landisens avsmeltningsforhold. Det storslagne juvet i Hellemobotn er et godt eksempel på datidens fluviale erosjon. De store løsavsetningene i Hellemobotn antas å være avsatt av elvene som tappet ut de store isdemte sjøene i øst. I alle elvene unntatt i Ruonasdalen finnes større innsjøer som også virker som sedimentasjonsbasseng. Verneverdig moreneavsetninger i vestlig del er dokumentert. Rundt Hellemofjorden ligger tre av Norges dypeste grotter.

Landskapstrekkene, de geomorfologiske formelementene og de uberørte elvene medfører at området har høy faglig verdi og burde vært fredet i henhold til naturvernloven.

*Meget stor verneverdi *****

Botanikk

Vassdraget er temmelig artsfattig og stort sett preget av få plantesamfunn. Det tilhører et av de minst produktive områdene i Nordland. Rikere vegetasjon i vestre del og skogstyper i Hellemobotn trekker verdien opp. Betraktes det sammen med naboområder i sør og vest, er mangfoldet stort. Forekomst av furuskogstyper og varmekjær løvskog med hengebjørk er tillagt stor vekt ved vurdering av sjeldenhet. De fattige plantesamfunnene som er vanlige i regionen, er godt representert innen objektet. Representativiteten styrkes ved å innlemme de rikere områdene i sør. Objektet er et av de minst berørte vassdrag som vurderes i Verneplan IV i Nordland. Særlig er Stabburselva et viktig referansevassdrag for denne delen av Nordland.

*Meget stor verneverdi *****

Vannfauna

Området kjennetegnes av mye blankskurt, nakent berg i dagen og ekstremt næringsfattige vassdrag. Ferskvannsfaunaen er gjennomgående arts- og individfattig. Total strekning med oppgang av anadrom fisk i Stabburselva og Sørrelva er 4,3 km, i Vasjaelva kun 500 meter. Både laks og sjørøret går opp i elvene. Det er flere gode ørret- og røyevann innenfor objektet. Vassdragene er meget godt egnet som typevassdrag for regionen. De er nærmest uberørte og har stor forsknings- og referanseverdi. Stabburselva inkludert Sørrelva spanner over størst spekter av sjø- og elvetyper og er mest interessant i vernesammenheng.

*Meget stor verneverdi *****

Kulturminneverdier

I Hellemobotn ligger en tuftgruppe fra steinbrukende tid. Dette er en sjelden boplasstype i Nordlands

indre fjordstrøk. Rett vest for området, på Musken, er det funnet en sjelden sølvskatt av smykker som er lagt ned på 1100- tallet. De fleste smykkene stammer fra østlige områder, mens ett kan være samisk. De indre fjordområdene i Tysfjord er et av få steder i Norge med utelukkende samisk bosetting. På 1500-1700-tallet hadde kystsamer sommerboplasser i Hellemofjorden. Området har vært brukt av ulike reindriftsgrupper, både fra norsk og svensk side. Fra 1700-tallet har det vært fast bosetting langs fjorden.

Det er kjent en mengde kulturminner etter ulike samiske grupper. Bl.a. er det ved Huittagjavri en gammetuftsamling, trolig fra perioden 800-1200 e.Kr., og ved Rumbovaggi en tradisjon om en gammetuftsamling tilknyttet veidekulturen. I Hellemobotn er det flere mulige graver. Sør for Roggejavri ligger det en samisk offerplass med en offerstein. Det er samisk gårdsbebyggelse og ulike typer gammetufter i Hellemobotn, Indre Vasja og Ytre Vasja. I Hellemobotn ligger det et sagbruk. I fjellet finnes gammetufter og bo- og dephellere etter jakt, samt tallrike andre kulturminner etter reindriften.

Området er rikt på kulturminner med stort mangfold som dekker et langt tidsrom og ulike samiske tilpasninger. Kulturminner og kulturlandskap har stor kulturhistorisk verdi og kunnskapsverdier av regional interesse på tvers av riksgrensen. Her er flere sjeldne kulturminner, som tufter fra steinalder og jernalder, graver og offerplass. Kulturminnene som helhet er imidlertid typisk for de ulike tilpasningsformene i dette samiske kjerneområdet.

*Meget stor verneverdi *****

Friluftstinteresser

Generelt er området vilt og temmelig vanskelig å ta seg fram i. Det er relativt lett adkomst til Hellemobotn med hurtigbåtanløp de fleste dager i uka i sommerhalvåret. Det er dessuten en del privat båttrafikk inn til området. I Hellemobotn har Tysfjord jeger- og fiskerforening ei hytte som kan benyttes av allmennheten. Det er en godt merket og sikret sti fra Hellemobotn opp til Kuvatnet (Gussajavrre) som fortsetter videre inn til stinettet i de svenske nasjonalparkene. Det er merket sti opp til Hevstenjavre og over til Nordbukta og Grunnfjordbotn. Over bekker og elver er det bygd bruer og klopper flere steder. Over bratte partier er det enkelte steder rekkverk av kjetting. En turistløype mellom Sulitjelma og Skjomen er under utarbeidelse. Denne vil krysse Hellemoområdet. Friluftsliv i området er alt vesentlig knyttet til fotturisme, jakt og fiske i sommerhalvåret. I vinterhalvåret er området lite benyttet da det må karakteriseres som et dårlig skiterreng som stedvis er rasfarlig.

*Meget stor verdi *****

Landbruksinteresser

Jord- og skogbruk

Nedbørfeltet har ca 50 da dyrket samt et produktivt skogareal på ca 760 da. Det meste er bevest med løvskog, hovedsakelig på lav bonitet. Det finnes ingen bruk i drift og aktiviteten i skogen er liten. Små arealressurser, ingen fast bosetting samt manglende bilveiforbindelse med omverdenen resulterer i at utviklingsmulighetene for både jord- og skogbruket er meget dårlige.

*Liten verdi **

Reindrift

Vassdragene ligger i den sørvestlige delen av Hellemo reinbeitedistrikt. Distriktet er uten reindrift i dag, men deler av de aktuelle feltene nyttes i noen grad av nabo-distriktet Hamarøy/Mørkvatn.

*Stor verdi ****

Kraftressurser

Kraftressursene i Hellmofjordområdet har vært under planlegging i mange år. I forbindelse med Samlet plan er det vurdert et prosjekt som utnytter fallet mellom Rombovatna og sjøen ved utløpet av

Vasjaelva. Stabburselva i Hellemobotn med en rekke sideelver tenkes overført til Rombovatna ovenfor ca kote 550. I tillegg til Rombovatna som tenkes regulert mellom kote 490 og kote 452 er det planlagt reguleringsmagasin i Huittagjavri med 17,5 m, Hievstenj+vri med 6,5 m og Amasvakkejavri med 4 m, alle senkningsmagasiner. Prosjektet vil kunne gi 265 GWh midlere årsproduksjon relativt dyr kraft og er plassert i kategori III i Samlet plan.

Alternativt kan avløpet fra Nedre Rombovatnet overføres til Rekvatnet og utnyttes i et nytt Rombo kraftverk samt i eksisterende og planlagte kraftverk i Sagelvvassdraget. Nedre Rombovatnet kan evt reguleres 3,5 m ved senkning. I alt vil overføringen av Vasjaelva kunne gi ca 60 GWh midlere årsprduksjon billig kraft ved en opprusting og nybygging av kraftverkene i Sagelvvassdraget. Prosjektet forutsettes behandlet i rulleringen av Samlet plan.